

Ako sa akademické knižnice prezentujú na webe?

O propagácii a zviditeľňovaní knižníc rôznymi prostriedkami sa píše veľa, najmä v období celoslovenského podujatia **Týždeň slovenských knižníc**. Ako to už býva, tie najjednoduchšie, hotové riešenia sa neraz prehliadajú. Knižnice majú totiž v rukách veľmi účinný marketingový a reklamný prostriedok – svoju **webovú stránku**, otázne je, či vedia využiť jej plný potenciál.

O sile a význame tohto informačno-komunikačného prostriedku svedčí aj to, že v prostredí slovenských knižníc sa už od r. 2004 koná každoročne súťaž TOP WebLib organizovaná Slovenským spolkom knihovníkov, do ktorej sú nominované aj akademické knižnice (AK). Okrem zrejmých funkcií, ako je sprostredkovanie informácií o poskytovaných službách a podmienkach ich využívania, propagácii organizovaných kultúrnych, vzdelávaco-informačných podujatí, nadobúda webová stránka v akademickom prostredí aj ďalší rozmer – prostredníctvom vzdialeného prístupu sa stáva vstupnou bránou do sveta informačných zdrojov, ktoré by inak, vzhľadom na ich cenu, boli pre používateľov nedostupné.

Všeobecná dostupnosť internetu zdôrazňuje potrebu využívať dostupné internetové prostriedky čo najúčelnejšie a prispieť tak k uspokojeniu informačných potrieb používateľov knižníc aj prostredníctvom ich webových stránok. Akademické knižnice spravujú svoje webové stránky samostatne alebo ako súčasť stránok vysokých škôl. To má vplyv aj na rozsah, spôsob a úroveň poskytovaných informácií. Napriek obmedzeniam, ktoré môže prinášať nutnosť prispôbiť obsah webu nastaveniam technických a grafických prvkov a redakčnému systému webového sídla vysokej školy, sú však veľké rozdiely v kvalite a rozsahu poskytovaných informácií. Podrobný pohľad na webové stránky akademických knižníc prináša štúdiá „**Prezentácia akademických knižníc prostredníctvom webových stránok – Analýza a hodnotenie webových stránok akademických knižníc**“, ktorú v tomto roku vydalo metodické centrum akademických knižníc Slovenskej pedagogickej knižnice.

Predmetom hodnotenia bolo 52 webových stránok akademických knižníc 41 slovenských vysokých škôl. Keďže v prípade Univerzity Komenského a Slovenskej technickej univerzity ide o decentralizovaný typ akademickej knižnice, okrem

Hodnotené kritériá webových stránok AK:	
Obsahové kritériá	Webová stránka (link)
	Vstup na webovú stránku AK
	Základné informácie o AK
	Základné dokumenty AK
	Informačné zdroje interné
	Informačné zdroje externé
	Prístup na internet v knižnici
	Služby
	Predajňa literatúry
	Výstupy z e-learningu
	Záverečné práce
	Informačné vzdelávanie
	Odkazy na ďalšie užitočné linky
	Technické kritériá
Prezentácia na sociálnych sieťach	
Aktualizácia webovej stránky	
Navigácia na webovej stránke	
Vyhľadávanie na webovej stránke	
Štýl písania na webovú stránku	
Kontrast pozadia a popredia	
Relatívna veľkosť písania	
Alt text obrázkov	
Použitie metaúdajov	
Validácia HTML kódu	

webovej stránky Akademickej knižnice UK sa hodnotili aj webové stránky 13 fakultných knižníc a v prípade STU, kde sa funkcie centrálnej knižnice čiastočne zabezpečujú prostredníctvom Virtuálnej knižnice, sa hodnotili webové stránky 7 fakúlt STU. Do hodnotenia neboli zaradené 2 AK nedávno vzniknutých súkromných VŠ, a síce Hudobnej a umeleckej akadémie J. Albrechta v Banskej Štiavnici a Akadémie médií v Bratislave.

Webové stránky sa hodnotili podľa 28 kritérií, ktoré pokrývali obsahové i technické spracovanie webovej stránky. Samotné hodnotenie prebiehalo počas opakovaných návštev webových stránok v mesiacoch máj až jún 2012.

Obsahová stránka webov akademických knižníc

Na hodnotenie obsahovej stránky webu akademických knižníc bolo vybraných 15 kritérií, ktoré tvorili súčasť hodnotiaceho formulára a zohľadňovali požiadavky potenciálnych návštevníkov a používateľov akademických knižníc, ktorí už nemusia nevyhnutne pochádzať len z akademickej obce danej vysokej školy. Pri zostavovaní ponuky webovej stránky by mali akademické knižnice brať do úvahy aj

Tab. 1 Kritériá hodnotenia webových stránok AK

pohľad „neakademického“ používateľa z radov odbornej verejnosti, ktorá si v ostatnom čase čoraz viac nachádza cestu do akademických knižníc.

Prvým kritériom bol spôsob predstavenia knižnice návštevníkovi, teda, uvedenie názvu knižnice, adresy, kontaktné údaje na pracovníkov, prípadne dopravná navigácia s mapou. V prípade väčších knižníc alebo priestorovo rozptýlených sa hľadali informácie o prevádzke jej samostatných pracovísk (študovní, predajne skrípt, špeciálnych úsekov) a kontaktných údajov na pracovníkov zabezpečujúcich služby. Väčšina akademických knižníc si uvedomuje dôležitosť týchto informácií a na stránke ich má uvedené v rôznej miere úplnosti; len v prípade 2 akademických knižníc tieto informácie absentovali úplne.

Podrobnejšie informácie o poslaní akademickej knižnice a jej organizačnom začlenení v rámci danej vysokej školy môže získať návštevník zo základných legislatívnych dokumentov, ktoré by zároveň mali informovať o podmienkach využívania akademickej knižnice. Ide o štatút a organizačný poriadok knižnice. Podmienky využívania knižníc stanovujú knižničné a výpožičné poriadky (v prípade Univerzitetnej knižnice Prešovskej univerzity sa o právach používateľa dá viac dozvedieť i z Charty čitateľa). Zákon o vysokých školách č. 131/2002 Z. z. hovorí, že akademické knižnice sú samostatnými organizačnými súčasťami vysokej školy, preto je vhodné nezainteresovanému návštevníkovi objasniť spôsob akým je knižnica zo strany vysokej školy riadená; takéto informácie poskytujú zverejnené štatúty knižničných rád (napr. webové stránky viacerých fakúlt STU v Bratislave). Zaujímavým doplnením informácií sú výročné správy o činnosti spolu s informáciami o projektoch, na ktorých knižnice participujú. Zverejnením týchto dokumentov naplňujú akademické knižnice atribúty slobodného prístupu k informáciám a verejnej kontroly svojej činnosti. Úplnú informáciu o základných dokumentoch poskytuje na svojej webovej stránke len 30 AK, čiastočne ju poskytuje zverejnením aspoň niektorého zo spomínaných dokumentov 13 AK a 9 AK nemá na svojej webovej stránke uverejnený žiaden dokument, čo je v rozpore s princípom slobodného prístupu k informáciám.

Z pohľadu používateľa sú akademické knižnice producentmi veľmi dôležitého informačného zdroja, ktorým je knižničný katalóg. V súčasnosti už online katalóg knižnice neposkytuje len informácie o rôznych typoch dokumentov, ale umožňuje vstup aj do plných textov tých dokumentov, pri ktorých to autorské právo umožňuje. V súčasnosti sa online katalóg sprístupňuje používateľom 7 dní v týždni, 24 hodín denne, čo je atribútom dobre fungujúcej knižničnej služby. Používateľské rozhranie sprístupňovaných online katalógov je rôzne, v závislosti od používanej softvérovej platformy (v akademických knižniciach sa najviac využíva systém DAWINCI, Virtua, ARL a Aleph) a jeho možností individuálnych úprav podľa požiadaviek koncového používateľa. Online katalógy umožňujú okrem prezerania a viachľadiskového vyhľadávania informácií o dokumentoch aj zasielanie žiadaniek a rezervácií na žiadanú literatúru nezávisle od otváracích hodín knižnice. Vzhľadom na to, že ide o jeden z najčastejších dôvodov virtuálnej návštevy knižnice, je potrebné umožniť návštevníkovi zrozumiteľný, jednoduchý a rýchly vstup do online katalógu. Ideálne je, ak pri vstupe do databázy sú zverejnené aj jednoduché pokyny na prácu s ňou. O najnovších prírastkoch knižnice sa môže vyhľadávať dozvedieť z rubriky „nové knihy“, „novinky z knižničného fondu“ a pod., ktoré veľmi často tvoria súčasť webovej stránky venovanej online katalógu. Okrem online katalógu zabezpečujú akademické knižnice taktiež spracovanie publikačnej činnosti zamestnancov danej vysokej školy, ktorá tvorí jedno z kritérií pri hodnotení vedeckej produktivity vysokej školy a jej financovaní. Databázová forma evidencie publikačnej činnosti umožňuje vyhľadávanie publikačných výstupov podľa rozličných hľadísk: autor, pracovisko, publikačné kategórie a i. Na zvýraznenie úspešnosti vedeckých výsledkov a rýchlejšiu orientáciu umiestňujú akademické knižnice na svoje stránky aj ročné prehľady výsledkov publikačnej činnosti v rôznych formátoch (pdf, doc a pod.), ktoré sú zaujímavé pre širšiu odbornú verejnosť napr. pri vyhľadávaní partnerov na spoluprácu, prípadne na porovnanie podobných pracovísk. Vzhľadom na používané knižnično-informačné softvérové platformy sú obe interné databázy v mnohých knižniciach sprístupňované cez jedno používateľské rozhranie (DAWINCI, ARL), preto je vhodné upozorniť na túto skutočnosť pred vstupom do databázy, rovnako ako vložiť používateľský manuál pre vyhľadávanie. V prípade decentralizovaných akademických knižníc (UK a STU) sme hodnotili i to, či je informácia a odkaz na spoločný súborný online katalóg a databázu evidencie publikačnej činnosti uvedený aj na webových stránkach jednotlivých fakúlt. Väčšina AK odkazuje i na Centrálny register evidencie publikačnej činnosti – CREPČ, do ktorého sa exportujú záznamy z lokálnych databáz; výnimku tvoria knižnice súkromných vysokých škôl, ktorých spolupráca je dobrovoľná. Súčasťou podstránky venovanej publikačnej činnosti je i odkaz na príslušnú legislatívu (Smernica MŠ SR č. 13/2008-R o bibliografickej registrácii a kategorizácii publikačnej činnosti, umeleckej činnosti a ohlasov, interné predpisy vysokej školy upravujúce zber a nahlasovanie publikačných výstupov) a e-formuláre slúžiace na nahlásenie publikácií do EPC. V zásade sa všetky AK snažia čo najlepšie spropagovať svoje interné databázy a informujú o nich dostatočne zrozumiteľne, 3 AK mali uvedené vstupy len do online katalógu a 2 AK nemali uvedený vstup do žiadnej databázy.

V porovnaní s verejnými, regionálnymi a špecializovanými knižnicami sprístupňujú AK vďaka centrálnym licenciám najväčšie portfólio externých elektronických informačných zdrojov. EIZ poskytujú informačnú podporu vedeckovýskumnej a pedagogickej činnosti vysokých škôl. Projekty NISPEZ, EIFL/EBSCO, NAVIGA sprostredkujú prístup k vybraným databázam, k desiatkam tisícov titulov vedeckých časopisov, kníh a iných informačných zdrojov. Snaha o efektívne využívanie týchto zdrojov sa premieta aj do propagácie EIZ prostredníctvom webových stránok AK. Súčasťou prehľadu sprístupňovaných zdrojov sa stávajú vlastné alebo preberané používateľské manuály. Aj keď projekt NISPEZ nezahŕňa všetky akademické knižnice, môžu ho prostredníctvom vzdialeného prístupu po splnení stanovených podmienok využívať registrovaní používatelia aj tých knižníc, ktoré k nim prístup nemajú. Prelinkovanie na projekt NISPEZ je najjednoduchší spôsob, ako zabezpečiť základnú informáciu o ponuke databáz a možnostiach prístupu do nich. Túto možnosť akademické knižnice dostatočne nevyužívajú, v mnohých stránkach informácia o NISPEZ-e absentuje. Rov-

nako nie je dostatočne využitý potenciál informačného portálu Scientia, ktorý okrem vyhľadávania v licencovaných zdrojoch umožňuje prehľadávanie aj vo voľne dostupných IZ.

Je na akademických knižniciach, aby o funkcionalite portálu poučili svojich používateľov a ponúkli im lepšiu alternatívu k vyhľadávaniu odborných informácií, než je vyhľadávanie prostredníctvom Googlu. Centrálne licencované zdroje nemusia pokrývať všetky špecifiká danej vysokej školy, a preto zväčša je na akademickú knižnicu, aby zabezpečila dodatočný prístup k EIZ podľa špeciálnych požiadaviek vysokej školy. Obmedzenia v sprístupňovaní vlastných EIZ, vyplývajúce z licenčných podmienok, je potrebné neinformovanému návštevníkovi vysvetliť, stačí odlíšiť vlastné licencie od centrálnych, príp. uviesť podmienky a rozsah sprístupňovaného zdroja (kontrola IP adres, centrálny nastavené heslá v intranete a pod.). Nie je zriedkavosťou, že informácie o špeciálnych EIZ financovaných z prostriedkov vysokej školy, príp. z účelových grantov katedrií, nie sú na webových stránkach AK vôbec zverejňované. Dôvodov je určite viacero, avšak často je snaha vyhnúť sa prílišnému záujmu iných potenciálnych používateľov. Je to na škodu efektívnej koordinácie dostupnosti EIZ, ako aj ekonomickejšiemu využitiu finančných prostriedkov. Prímeranú prezentáciu vlastných licencovaných zdrojov má na webovej stránke 21 AK, niektoré však nedostatočne odlišujú vlastné licencie od centrálnych, čo je na škodu propagácie rozšírenej ponuky portfólia informačných zdrojov pri porovnávaní s ostatnými VŠ.

Veľká časť EIZ je voľne dostupná, avšak bežný používateľ má problém zorientovať sa v nich. V takomto prípade zohráva veľkú úlohu práve schopnosť AK vybrať tie najrelevantnejšie zdroje a umožniť k nim prístup prostredníctvom odkazov zo svojich webových stránok. Zverejnením špeciálneho tematického výberu EIZ na webovej stránke naplňajú akademické knižnice svoju základnú informačnú funkciu, ktorou je poskytnutie pomoci používateľovi pri orientácii v celosvetovom portfóliu dostupných informačných zdrojov. Informácie o voľne dostupných EIZ podľa tematickej profilácie vysokej školy uvádza 34 AK, žiadne informácie neuvádza 18 AK. Tomuto účelu slúžia aj skúšobné časovo obmedzené prístupy k novým informačným produktom, o ktorých tiež informujú AK na webových stránkach.

Nevyhnutným technickým predpokladom využívania interných i externých databáz AK je prístup na internet; o kvalite poskytovaných služieb veľa napovie i možnosť bezdrôtového pripojenia k internetu. Prístup na internet je zaujímavý aj z pohľadu hodnotenia poskytovaných služieb používateľmi, čo si už mnohé AK uvedomujú a informujú o tejto možnosti na svojich webových stránkach rôznymi formami, písomne, formou fotodokumentácie. Stále je však veľa AK, ktoré o sprístupňovaní internetu na pracoviskách knižnice návštevníka vôbec neinformujú. Službu bezdrôtového pripojenia uvádza na stránke 10 AK, niektoré aj s manuálom na vytvorenie pripojenia.

Základné služby akademických knižníc sú absenčné a prezenčné výpožičky dokumentov a poskytovanie ústnych bibliograficko-informačných konzultácií, ktoré sú rovnako ako v prípade iných typov knižníc poskytované bezplatne. Aj keď predpokladáme, že návštevníci webových stránok majú nejakú skúsenosť s knižničnými službami získanými napr. v školských či verejných knižniciach, je potrebné upozorniť na zmenený obsah týchto služieb, najmä pokiaľ ide o obsah knižničného fondu a odlišné podmienky využívania týchto služieb (väčšina akademických knižníc uprednostňuje vo výpožičných službách svojich študentov a zamestnancov a limituje rozsah výpožičiek pre ostatné kategórie používateľov). Vymenovanie a limity poskytovaných služieb by mali tvoriť nevyhnutné minimum, a preto je prekvapením, že až 8 AK nemá na webovej stránke žiadnu explicitnú zmienku o základných službách a čiastočne o nich informuje 12 AK. Užitočným rozšírením informácie o základných službách je zverejnenie výpožičných pravidiel, príp. odkaz na výpožičný poriadok. V snahe čo najviac uľahčiť používateľovi cestu do knižnice zverejňujú niektoré AK aj tzv. predregistračný formulár, aby mohol návštevník ihneď využiť služby knižnice, ktoré sú viazané na registráciu v knižnici (napr. zaslanie žiadanky na dokumenty, požiadanie o rešeršnú službu a i.).

Rozšírením činnosti knižníc sú nadstavbové alebo špeciálne služby: rešeršné, písomné bibliograficko-informačné, reprografické, kultúrno-výchovné, vzdelávacie, predaj literatúry a pod. Tieto služby sa môžu poskytovať za úhradu v súlade so schváleným cenníkom služieb. V súvislosti s ponukou EIZ sa za špeciálnu službu pokladá i vzdialený prístup k EIZ. Relatívne podrobne informuje o nadstavbových službách 20 AK, 17 AK ich spomína čiastočne a 15 AK neuvádza žiadnu z menovaných služieb. Prevala elektronických informačných zdrojov, jednoduchý prístup k internetu spolu s možnosťou využívať služby knižníc online bez potreby fyzickej návštevy boli motiváciou na zavedenie tzv. elektronických referenčných služieb, ktoré sa definujú ako vybavovanie používateľských dopytov elektronickými prostriedkami v reálnom čase. Časté a opakujúce sa požiadavky viedli k unifikácii vybraných referenčných služieb: Spýtajte sa knižnice, Objednaj si knihovníka, Napíšte nám. AK využívajú aj archív často kladených otázok FAQ, ktorý poznajú návštevníci webových stránok aj z iných odvetví. Osobitné miesto medzi referenčnými e-službami zaujímajú e-formuláre, prostredníctvom ktorých si môže používateľ objednať rozličné služby (od podania návrhu na zakúpenie knihy cez žiadanku na rešerš až po zaslanie vyplneného formulára na evidenciu publikačnej činnosti). Podmienkou plnej funkčnosti týchto služieb je však ich pravidelná aktualizácia v závislosti od meniacich sa podmienok knižnice. Minimálne jednu z uvedených foriem uvádza na svojej webovej stránke 25 AK, najčastejšie uvádzanými formami elektronických referenčných služieb sú rôzne elektronické formuláre (žiadanky na rešeršnú službu, akvizičné návrhy a i.) a služba „Spýtajte sa knižnice“.

Informácie o možnostiach zakúpenia odporúčanej študijnej literatúry patria k najčastejším otázkam, s ktorými sa na akademické knižnice obracia verejnosť. Vysoké školy sú vydavateľmi študijných materiálov a veľmi často zabezpečujú aj ich distribúciu a predaj, no nie vždy prostredníctvom vlastnej predajne (mnohé využívajú služby externých spolupracovníkov). Rovnako nie je samozrejmé, že takáto predajňa tvorí súčasť knižničných služieb (často majú dislokované prevádzky predajní na fakultách či iných organizačných súčiastiach), ale v každom prípade by na webovej stránke AK

mala byť informácia aspoň vo forme odkazov na predajňu, doplnená o zoznamy ponúkaných titulov, o čom však informuje len 18 AK. Mnohé AK však zabezpečujú v rámci vysokej školy kompletnú edičnú činnosť a poskytujú o tom dostatok informácií (napr. UK UPJŠ Košice), alebo niektorú z foriem publikovania (podpora e-publikovania UK Prešovskej univerzity). Najčastejšou službou AK v rámci edičnej činnosti VŠ je pridelenie čísiel ISBN na tituly vydávané vysokou školou v spolupráci s NA ISBN (napr. UK UMB BB).

Akademické knižnice zabezpečujú v súlade s povinnosťou uloženou zákonom č. 183/2000 o knižniciach zber, spracovanie, uchovávanie a prezenčné sprístupňovanie obhájených záverečných a kvalifikačných prác absolventov škôl vo všetkých ich formách. Vznik Centrálného registra záverečných prác – CRZP urýchlil postupný prechod na e-verzie týchto prác, na mnohých VŠ definitívne zrušili tlačnú formu aj z dôvodu obmedzených priestorových kapacít. Ide o špeciálny druh dokumentu, ktorý má význam nielen pre poslucháčov danej VŠ, ale aj pre odbornú verejnosť. AK plnia v tejto oblasti aj dôležitú vzdelávaciu funkciu, keďže väčšina AK popri informácii, kde a ako vyhľadať bibliografické záznamy o ZP, uvádza aj príručky, ako písať ZP, ako v nich citovať použité zdroje, príp. šablóny na vloženie textov ZP. Kompletné informácie k záverečným prácam má na stránke len 16 AK, odkaz na integrovaný akademický informačný systém AIS2 uvádza 19 AK a 17 AK nemá na webovej stránke žiadnu zmienku o ZP, čo je kontraproduktívne, keďže tým vzbudzujú u návštevníka webu dojem, že problematiku ZP vôbec neriešia.

Podľa výsledkov analytickej štúdie SAK „*Informačné vzdelávanie v podmienkach slovenských vysokých škôl*“, ktorá vyšla v r. 2010, až 88 % AK realizuje informačné vzdelávanie zamerané nielen na rozvoj informačnej gramotnosti, avšak hodnotenie webových stránok preukázalo, že nie všetky AK venujú primeranú pozornosť aj zviditeľneniu tejto činnosti na webe. Len 22 AK informuje o svojich vzdelávacích aktivitách. Ide o činnosť, ktorá je časovo náročná, vyžaduje školený personál, značné úsilie a vhodné priestorové i technické podmienky, a preto by bolo vhodné využiť potenciál webových stránok na jej podporu. AK používajú rozličné formy a spôsoby na informovanie o vzdelávacích aktivitách (od zverejnenia harmonogramu školiaciach či vzdelávacích podujatí v danom akademickom roku cez pozvánky na jednotlivé podujatia až po rozsiahle kolekcie používateľských manuálov na rôzne témy: ako urobiť rešerš v EIZ, ako vyhľadať citácie v databáze WoS, práca s alertami v EIZ, kurzy o knižnici pre prvkov doplnené virtuálnymi prehliadkami pracovísk knižnice). Veľmi prehľadnou formou informujú o svojich aktivitách na tomto poli Univerzitná knižnica TU v Košiciach, ktorá ponúka 9 tém s priamou možnosťou zaslania prihlášky, a Univerzitná knižnica UPJŠ, ktorá ponúka 8 rôznych kurzov podporených animovanými power-pointovými prezentáciami. AK pociťujú potrebu garancie istej úrovne informačného vzdelávania, a preto je namiesto otázky, či nedozrel čas na vytvorenie jednotnej stratégie informačného vzdelávania v prostredí AK, aby bola garantovaná jej primeraná úroveň a realizácia za podpory najnovších informačných technológií. Takýto projekt beží napr. v Českej republike, kde v rámci projektu NAKLIV podporujú spoluprácu a zvyšovanie kvalifikácie jednotlivých realizátorov informačného vzdelávania, ako aj výmenu skúseností a hotových výstupov informačného vzdelávania.

Informačné vzdelávanie je svojím obsahom priam predurčené na využívanie e-learningu, ktorý je technicky podporovaný širokou ponukou voľných softvérových nástrojov (jedným z najrozšírenejších je LMS Moodle). Podľa informácií zverejnených na webových stránkach AK sa však zdá, že žiadna AK nepoužíva e-learningové prostredie na zabezpečenie informačného vzdelávania, ani na ňom nespolupracuje s inými pracoviskami vysokej školy, čo je v rozpore s informáciami štúdie SAK, podľa ktorých až 13 % AK využíva e-learningový softvér a online testy na podporu informačného vzdelávania. V takom prípade je škoda, že o tom nie je informácia na webovej stránke knižnice.

Posledným kritériom hodnotenia obsahu webových stránok bolo sprístupnenie odkazov na ďalšie relevantné webové sídla, či už ide o linky na iné knižnice doma i vo svete, webové sídla spoločností a spolupracujúcich inštitúcií a rôzne ponuky voľne dostupných informačných zdrojov, prehľady o časopisoch a knihách z príbuzných odborov, rôzne internetové nástroje: vyhľadávače, softvéry a pod. Udržba takejto podstránky vyžaduje pravidelnú kontrolu sprostredkovaných adries a ich aktualizáciu na základe priebežného sledovania noviniek v odbore. Možnosť ponúknuť tento druh doplnkových služieb využilo 38 AK, ktoré i takýmto spôsobom demonštrujú svoj záujem o spokojnosť návštevníka webovej stránky knižnice.

Technická stránka webov akademických knižníc

Zaujímalo nás, aké technické prvky knižnice na weboch využívajú, či sú v súlade so všeobecne zaužívanými webovými konvenciami a spĺňajú základné prvky prístupnosti, kredibility, použiteľnosti webu. Výsledky analýzy poukázali na niekoľko chýb, ktoré sa vyskytovali takmer u každej akademickkej knižnice. Väčšina AK prezentuje svoju činnosť prostredníctvom podstránky na webovom sídle vysokej školy, iba 14 knižníc má vlastné webové sídlo. Vzhľad a obsah webovej stránky závisí na jednej strane od samotnej AK, na strane druhej od webových nastavení, redakčného systému, dodávateľa technického riešenia a pod.

Nepochybujeme o tom, že všetky AK sa usilujú o čo najlepšiu webovú prezentáciu. Avšak radi by sme uviedli niekoľko rád z oblasti tvorby webovej prezentácie a webových konvencií. Rešpektovaním týchto zásad je možné vytvoriť kvalitnú webovú prezentáciu, s priateľským prostredím pre používateľa webu, s ľahkou orientáciou a množstvom dostupných informácií.

Pri tvorbe webových stránok musíme mať na pamäti niekoľko súčastí informačnej architektúry – vyhľadávanie, meta-dáta, klasifikáciu, navigáciu, štýl písania a pod. Ak chceme, aby sa naša webová stránka zobrazovala aj vo výsledkoch vyhľadávania rôznych prieskumových strojov (napr. Google), musíme nášmu webu zadefinovať dôležité **metaúdaje**,

Názov AK	Základné informácie o AK	Základné dokumenty AK	Interné IZ	Externé IZ vlastné licencie	Externé IZ centrálné licencie	Externé IZ voľne dostupné	Prístup na internet	Základné služby	Nadstavbové služby	Elektronické referenčné služby	Predajňa	Záverečné práce	Výstupy z e-learningu	Informačné vzdelávanie	Odkazy na ďalšie užitočné linky
AK UK Bratislava	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	1	1
AK LF UK	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	1	1
AKAS JLF UK	1	1	1	1	1	1	3	1	1	1	1	3	3	3	1
ÚK FaF UK	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1
Knižnica PraF UK	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	1	3	3	1
ÚK FiF UK	1	1	1	3	1	3	3	2	2	1	3	2	3	3	3
ÚK PriF U	1	2	1	3	1	3	1	2	2	3	3	2	3	1	1
KaEC FMFI UK	2	1	1	3	1	3	3	3	3	3	3	2	3	3	1
Knižnica FTVŠ UK	1	2	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
AK PF UK	1	1	1	2	2	3	3	2	3	1	3	1	3	3	1
Knižnica RKCMBF UK	1	2	1	2	2	3	3	2	3	3	3	2	3	3	1
Knižnica EBF UK	1	1	1	3	3	1	1	2	2	3	1	2	3	3	1
Knižnica FM UK	1	3	1	3	2	3	3	3	2	3	1	2	3	3	1
Knižnica FSEV UK	1	1	1	2	2	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3
UK UPJŠ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	2	1	1
UK UKF	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1
UK UMB	1	2	1	3	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1
ÚVIK UVLF	3	3	1	1	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	1
UK TU	1	1	1	3	1	1	3	1	3	1	1	1	3	1	1
Knižnica FA STU Ba	1	1	1	3	3	3	1	1	2	3	3	3	3	3	1
KIS Sjf STU Ba	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3	2	3	3	1
SCHK FCHPT STU Ba	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	3	2	3	3	1
Knižnica FEI STU Ba	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	3	2	3	3	1
AK MTF STU Trnava	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3	2	3	3	1
KIC SvF STU Ba	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	2	3	1	1
SIK FIIT STU Ba	1	2	1	3	1	1	3	1	3	3	3	3	3	3	1
UK TU Košice	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	2	1	1
UK ŽU Žilina	1	1	1	1	1	1	3	2	3	3	1	1	3	1	1
SEK EU Bratislava	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	1	1
SPK SPU Nitra	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	2	1	1
SLDK TU Zvolen	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	1	1
ÚK ŠIS VŠMU Bratislava	1	2	1	3	3	3	1	2	3	3	1	1	3	3	1
AK VŠVU Bratislava	1	1	1	3	1	1	1	1	1	3	3	2	3	1	1
UK TnUAD Trenčín	1	2	1	3	1	1	3	2	1	3	1	3	3	1	1
UK UCM Trnava	1	3	1	3	1	3	1	1	1	1	1	2	3	1	1
UK PU Prešov	1	1	1	3	1	1	1	1	1	1	3	1	3	1	1
UK KU Ružomberok	1	1	1	2	1	3	1	1	2	1	3	3	3	1	3
Knižnica AU BB	1	2	1	3	1	1	1	2	2	3	1	2	3	3	1
UK UJS Komárno	2	2	1	3	2	3	3	1	2	1	3	2	3	3	3
UK SZU Bratislava	1	1	1	1	2	1	1	1	2	3	3	3	3	3	1
Knižnica APZ Bratislava	1	2	2	3	2	1	3	2	3	3	3	3	3	3	3
AK AOS Lipt. Mikuláš	1	2	1	3	1	1	1	1	2	1	1	2	3	3	1
Knižnica VŠM Trenčín	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	3	2	3	1	1
Knižnica VŠZaSP sv.A. Ba	1	2	1	3	3	3	3	1	2	3	1	1	3	3	3
AK VŠEaMVS Bratislava	1	3	2	3	3	3	1	2	3	3	3	2	3	3	3
Knižnica PEVŠ Bratislava	1	1	1	3	2	1	1	1	1	1	3	1	3	1	1
AK VŠ v Sládkovičove	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
AK VŠMP ISM SK Prešov	1	1	2	3	3	1	3	1	1	1	1	1	3	3	3
AK SEVŠ v Skalici	1	3	1	3	3	3	3	3	3	3	1	3	3	3	3
AK DTI v Dubnici n/V	1	3	1	3	3	3	3	3	3	3	1	3	3	1	3
KIS BISLA Ba	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
AK VŠBM Košice	1	3	3	3	3	3	1	1	2	3	3	3	3	3	3

Tab. 2 Vyhodnotenie obsahovej stránky webov AK

ktoré ho charakterizujú. Tieto našu stránku jednoznačne identifikujú a definujú (napr. názov webovej stránky, tvorca/správca, stručný popis, typ obsahu, kľúčové slová, jazyk a pod.). Čím viac metaúdajov prieskumovým strojom poskytneme, tým lepšie bude naša stránka zindexovaná a následne vyhľadateľná pomocou prieskumových strojov.

Pri webovej prezentácii by sme nemali zabúdať na **prístupnosť webovej stránky** pre znevýhodnených používateľov internetu. Internet je vo svojej podstate vizuálne médium (webové stránky sa nám zobrazujú na monitore počítača). Z hľadiska prístupnosti je preto potrebné využívať také farebné kombinácie písma a grafických prvkov, ktoré budú vhodné aj pre zrakovovo znevýhodnených používateľov. **Kontrast** nami zvoleného pozadia a popredia webovej stránky si môžeme ľahko overiť prostredníctvom voľne dostupného nástroja Colour Contrast Analyser, ktorý je k dispozícii napríklad na: <http://mac.softpedia.com/get/Graphics/Colour-Contrast-Analyser.shtml>. Rozdiel farieb medzi pozadím a popredím by nemal byť menší ako 500, inak sa stáva pre používateľov so zrakovým znevýhodnením neprístupným. Rovnako je dôležité zdefinovať všetkým obrázkom a iným grafickým prvkom, ktoré na web umiestnime, **alternatívny text**, ktorý vystihuje podstatu obrázka/grafického prvku. Zadefinované alternatívne texty pomáhajú nielen zrakovovo znevýhodneným používateľom pri použití čítacieho zariadenia, ale aj prieskumovým strojom pri indexovaní našej webovej stránky.

Aby sa akýkoľvek používateľ na našej webovej stránke rýchlo a jednoducho zorientoval, mali by sme mu poskytnúť kvalitne prepracovanú **navigáciu**, prostredníctvom ktorej sa dostane k informáciám, ktoré hľadá. Je len na nás, aký druh/druhy navigácie využijeme. K dispozícii máme globálnu navigáciu (umiestnená horizontálne v strede hore) alebo lokálnu (umiestnená vertikálne naľavo alebo napravo), ako aj doplnkové typy navigácie – pätičková (umiestnená horizontálne v strede dole, spravidla kopíruje prvky globálnej navigácie), či navigácia podľa cesty (umiestnená horizontálne vo vrchnej časti webu, ukazuje používateľovi jeho cestu po webovej stránke). Vhodným doplnením navigácie je mapa stránok, ktorá je v prípade veľkých webových sídiel pomocníkom v orientácii.

Štandardom pri vytváraní webovej stránky je funkcia vyhľadávania v obsahu prostredníctvom **vyhľadávacieho okna**, ktoré by na základe webových konvencií malo byť umiestnené na webovej stránke (ako i na každej jej podstránke) vpravo hore.

Popri navigácii a vyhľadávaní je taktiež dôležitý samotný textový obsah (textová náplň) webovej stránky. **Štýl písania na web** by mal byť prispôbený cieľovej skupine používateľov. Je efektívne používať kratšie vetné spojenia, rozdeliť text tematicky do odstavcov, využiť číslované a nečíslované zoznamy (zadefinované v zdrojovom kóde prostredníctvom prvkov a). V dlhých vetných spojeniach a nahustenom texte sa môže stať, že používateľ nenájde informáciu, ktorú hľadal.

Ku kvalitnej webovej prezentácii patrí pravidelná **aktualizácia**. Všetky informácie uverejnené na našom webe by sme mali v pravidelných časových intervaloch skontrolovať. Webová stránka zastaranými a neaktuálnymi informáciami vplýva na používateľa webu negatívne a taktiež znižuje kredibilitu (dôveryhodnosť) nášho webu. Pri aktualizácii je potrebné preveriť aj **funkčnosť interných a externých odkazov**. Na webovej stránke by sa nemali nachádzať žiadne mŕtve spojenia.

Odkazy by mali byť štandardne farebne odlišené od bežného textu a podčiarknuté, ich farba by sa po ich navštívení mala v ideálnom prípade zmeniť, aby sme zmenou farby používateľa upozornili, ktoré odkazy už navštívil (a ktoré ešte nie). Všetky odkazy by sa mali otvárať do toho istého okna webového prehliadača, v ktorom je zobrazená naša webová stránka. Ak je nevyhnutné presmerovať odkaz na otvorenie do nového okna, používateľa by sme na túto skutočnosť mali vopred upozorniť krátkym textom zobrazeným pri odkaze.

Odporúčania, ktoré uvádzame, patria medzi základné webové konvencie. Ich využitie priamo na webových stránkach akademických knižníc by bolo efektívne pre používateľa aj pre knižnicu. Aby knižnica vedela zhodnotiť, či je jej web navštevovaný a či sú s ním používatelia spokojní, bolo by vhodné umiestniť na web **počítadlo návštev** (verejné alebo skryté) a taktiež raz za čas poskytnúť používateľom webu anketu, kde by sa k spokojnosti s webom mohli vyjadriť. Zistenie používateľských potrieb a požiadaviek a ich následné zapracovanie by prispelo k ďalšiemu skvalitneniu webovej stránky.

Zároveň odporúčame AK, ktoré svoju činnosť neprezentujú na **sociálnych sieťach**, aby túto bezplatnú možnosť zvažili. Keďže mladí ľudia – študenti patria medzi cieľové skupiny používateľov AK, bolo by vhodné upútať ich pozornosť a sprostredkovať informácie práve prostredníctvom sociálnych sietí. V súčasnosti totiž platí, že mladí ľudia navštevujú sociálne siete niekoľkokrát za deň a prostredníctvom nich čerpajú mnoho informácií týkajúcich sa štúdia, práce či voľného času.

Záver

Veríme, že uvedené poznatky a odporúčania pomôžu AK pozrieť sa na svoje webové stránky očami používateľa a prispejú k ich zlepšeniu a postupnému naplneniu ich informačného poslania. Plný text štúdie SPK je zverejnený na adrese: http://www.spgk.sk/swift_data/source/pdf/Prezentacia%20AK.pdf.

Použitá literatúra

1. FOJTU, A. Prístupnosť webu alebo prístup k informáciám pre každého. In: *INFOS '05 : Zborník z 33. medzinárodného informatického sympózia konaného v dňoch 25. – 28. apríla 2005 v Starej Lesnej*. [online]. Bratislava : SSK, 2005. [cit. 2012-06-10]. Dostupné na internete: <www.infolib.sk/index/open_file.php?file=INFOS2005/07.pdf>.

2. *Informačné vzdelávanie v podmienkach slovenských vysokých škôl – analytická štúdia: vyhodnotenie prieskumov akademických knižníc a návrh koncepcie vzdelávania.* [online]. Bratislava : SAK, 2010. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.sakba.sk/dokumenty/2010/informacne-vzdelavanie-kniha.pdf>>.
3. *Komisia pre štandardizáciu informačných systémov verejnej správy.* [online]. Bratislava : MF SR, c2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <http://www.informatizacia.sk/komisia-pre-standardizaciju/615s> .
4. MAKULOVÁ, S. Je Vaše webové sídlo prístupné pre všetkých používateľov internetu? In *Newsletter*. 8. január 2007. [online], [cit. 2012-06-11]. Dostupné na internete: <<http://www.elet.sk/?pouzitelnost-pristupnost&sprava=je-vase-webove-sidlo-pristupne-pre-vsetkych-pouzivatelov-internetu>>.
5. MAKULOVÁ, S. Problém prístupnosti slovenských webových sídiel. In *Newsletter*. 14. december 2006. [online], [cit. 2012-06-12]. Dostupné na internete: <<http://www.elet.sk/?pouzitelnost-pristupnost&sprava=problem-pristupnosti-slovenskych-webovych-sidiel>>.
6. *Metodický pokyn k výnosu Ministerstva financií Slovenskej republiky z 8. septembra 2008 č. MF/013261/2008-132 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy.* [online]. Bratislava : MF SR, 2008. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/standardy-is-vs/596s>>.
7. *Metodika monitorovania prístupnosti webových stránok.* [online]. Bratislava : MF SR, c2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/metodika-monitorovania/4455s>>.
8. *Metodika WCAG 2.0.* [online]. Prel. Rybák, Z., Pavlíček, R. 2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.blindfriendly.cz/wcag20/>>.
9. *Monitorovanie prístupnosti webových stránok verejnej správy.* [online]. Bratislava : MF SR, c2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/monitorovanie-pristupnosti-webovych-stranok/2824s>>.
10. *Monitorovanie štandardov pre IS VS.* [online]. Bratislava : MF SR, c2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/monitorovanie/5585s>>
11. PAVLÍČEK, R. WCAG 2.0 prakticky aneb Jak zlepšit přístupnost webových stránek. In: INSPO 2010 : *Zborník 10. konferencie INSPO – Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami konané 13.marca 2010 v Prahe*. 1.vyd. Praha : BMI, 2010
12. PAVLÍČEK, R. – RYBÁK, Z. *Metodika WCAG 2.0.* [online]. 2009. [cit. 2012-06-20]. Dostupné na internete: <<http://www.blindfriendly.cz/wcag20/>>.
13. *Prístupnosť webových stránok v Slovenskej republike : Záverečná správa.* [online]. Bratislava : ÚNSS, 2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/monitorovanie-pristupnosti-webovych-stranok/2824s>>.
14. ŠPINAR, D. *Tvoříme přístupné webové stránky*. 1. vyd. Brno : Zoner Press, 2004. 360 s. ISBN80-86815-11-0.
15. ŠPINAR, D. a kol. *Přístupnost webových stránek orgánů státní správy*. [online]. Brno : [s.n], 2007. [cit. 2012-06-20]. Dostupné na internete: <<http://www.pravidlapristupnosti.cz/att/publikace.pdf>>.
16. *Štandardy pre informačné systémy verejnej správy.* [online]. Bratislava : MF SR, c2009. [cit. 2010-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/standardy-is-vs/596s>>.
17. VÉGH, N. – POTOCKÝ, E. *Tvorba webových stránok knižníc : Príručka.* [online]. Martin : SNK, 2006. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.snk.sk/?ps-pre-informacne-technologie-v-kniznici>>.
18. *Zákon č. 570/2009 o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov.* [online]. Bratislava : MF SR, 2009. [cit. 2012-06-22]. Dostupné na internete: <<http://www.zbierka.sk/Default.aspx?sid=15&PredpisID=209410&FileName=zz2009-00570-0209410&Rocnik=2009&AspxAutoDetectCookieSupport=1>>.
19. *Zákon č. 183/2000 z 12. mája 2000 o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej.* [online]. Bratislava : Ministerstvo kultúry SR, 2000.[cit. 2012-06-28]. Dostupné na internete: <http://www.kniznica.sk/fileadmin/kniznica/pisomnosti/zakon_kniznice.pdf>.

Mária Kadnárová
kadnarova@fpharm.uniba.sk

Marta Dušková
marta.duskova@cvtisr.sk